

da jih je lepo viditi; se vé, da ne morejo vimena zgubiti, ker ga več nimajo.

Teleta se pa tega ravnanja s soljo tako-le privadijo:

Kmali po rojstvu, in koj že prvi in drugi dan, se teletu nekatere zerna soli na gobček posujejo, ktere teliček prav rad políže. To delo se večkrat ponavlja. Potem se mu dá v nizke jasli nekoliko drobnega sladkega sená, ki se s soljo potrese.

Ravno tako se mu postavi golida z vodo, ki se nekoliko osolí. Ob enem se poskusi tudi z drugo osoljeno pičo. Najpripravniši zato je poparjen oves, kteri je veliko mečji od družega žita. Ta poparek se pomeša z ovsenim zdrobom, ki se je skoz kako sito presejal, da debeliši drobci in stročje v golido ne pridejo, in da se le goli močnati deli dobijo; to se nekoliko tudi osolí.

Teleta pridejo rade h golidi ali jaslam, ližejo od začetka napravljeno mešanico prav po malem, se je pa kmali poprimejo in jo začnejo jesti, se vé da od začetka le po malem in le igraje; toda kmali jo začno z veseljem jesti.

Tukaj je še opomniti, da se jim daje spervega čiste kuhinske soli; pozneje se zná pa tudi slabeja sol, čeravno ni tako okusna, zato jemati, ker so se teleta soli že bolj privadile.

Domač zdravnik.

(Gotov pripomoček zoper opeklino). Nedavno sem si zeló opeknel nogo na podplatu, nisem pa vedil, kaj bi rabil zoper opeklino. Kar se čez malo časa spomnim na pripomoček, ktereга so „Novice“ nasvetovale pred nekaj leti. Vzajem, kakor so one priporočile, mjila (žajfe), namažem onožnike (Schuhfetzen) ž njim in si ovijem opečeno nogo, na kojoj se nisem skor čisto nič opreti mogel zbog hudih bolečin. Sperva me je peklo še bolj memo prej, pa kmalo je jelo pečenje pojematí, in v dveh dneh mi je bila noga zdrava. V teh dveh dneh pa nisem več kot trikrat namazal onožnikov z mjilom. — Naj se posluži tudi kdo drug tega pripomočka, kadar se opeče, in vidil bo, da mu ne bo brez uspeha. — Hvala vam „Novice“ za vaš nasvêt!

Lo. P-ški.

Idrija, sloveče rudarsko mesto na Kranjskem. *)

Iderska stran je dolgo neznana stala; tudi v starih listinah se od tiste ne nahaja posebnega sledú. Samo toliko je gotovo, da ta kraj tudi v prejšnjih časih ni bil brez ljudi, ker so se nahajale posamesne kmetije, in da je cerkev Matere Božje, ki se imenuje pri fari v spodnji Idrii, precej davno, saj pred kakimi 500 leti na ondašnjem mestu že bila. Kar pa so bogate jame živosreberne rude ondi znajdene, je ta kraj po vsem svetu sloveč.

Idersko mesto stoji v globoki dolini, kot v kotlu, na zahodni strani julskih planin, 1053 čevljev nad morjem. Skozi dolino teče od juga proti severju reka Idrica, ki se ondi združi z Nikovo; svet je le za Idrico proti goriški strani bolj odpert, dasiravno je struga zlo ozka; druge strani so z visokimi hribi zaperte, proti severju so Kobalove planine z Rožnim hribom, proti izhodu sv. Magdalene gora, proti jugozahodu pa Strug z Gladkoskalo in Tičnico. Ceste in iderske doline gredó le čez visoke gorske sedla; čez Govejek proti Loki, čez Dole proti Verhniki, čez Godovič proti Logatcu, in čez Černiverh proti Vipavi; proti goriški strani ni nobene prave ceste.

Veči del iderskega mesta je na levem bregu Idrice sozidan, po oboji strani potoka Nikove. Najbolj očitno stoji grad, na čelu malega griča proti zahodu, prostorno na štiri vogle zidan in s stolpi zaterjen; nižje, nekako v sredi

mesta, na odpertem tergu se kaže farna cerkev sv. Barbare in sv. Ahacija, po italijanski šegi izdelana, in z lepimi altariji olepšana. Od farne cerkve proti gradu je sv. Janeza kapelica, od tiste v stran pod hribom sv. Trojice cerkev, visoko nad tisto na Rožnem hribcu pa sv. Antona cerkev; zunaj mesta, na desnem bregu Idrice je pokopališče s kapelico sv. Križa.

Rudarske poslopja se vidijo bolj ob kraji mesta proti jugu in izhodu. Poglavitni vhod v rudne jame je pri začetku rova ali štolne sv. Antona, naravnost proti jugu od farne cerkve; ondi se v posebni hiši rudarji zbirajo za delo. Drugi vhodi so pri peterih predihih ali šahtah, namreč pri šahti sv. Barbare in sv. Terezije, dalje pri Jožefovi in Franciškovi šahti, najdalje pa pri Ferdinandovi šahti pod sv. Magdalene goro; pri teh predihih se deloma ruda v tunjah iz jam vzdiguje, deloma jo voda z mašinami spod zemlje vleče. Blizo šahte sv. Terezije je puharija za rudo, pod mestom pa so na levem bregu Idrice stare pečnice ali žgavnice za rudo, na desnem bregu pa so nove pečnice in fabrika za cinober.

Bogata živosreberna ruda ima svoje ležišče večidel na južni strani mesta pod Tičnico; vložna je med ilovnatim škerlovjem, ki ga verhi siv apnenik in temnoten peščenik pokriva, v dnu pa sivotemen apnenik podslanja. Živo srebro se nahaja za 30 sežnjev pod zemljo, in sega do 140 sežnjev v globočino; vgnjeteno je večidel v ilovnato škerlovje, deloma pa tudi v apnenikov drobir z žveplom vred; po takem je ruda sivkasta, rudečkasta in rijavkasta v drobnih in debelih kosih, in le po redkem se živo srebro kaže v kapljah.

Da se ta ruda dobí iz zemlje, se delajo jame navpik v globočino, to so predihi ali šahte; druge jame se predirajo više in niže navprek v zemljo, to so rovi ali štolne; iz teh se na vsako stran dalje koplje v rudno ležišče. Veči oddelki tacih rudnih jam, ki se poredoma ločijo od verha v globočino, se imenujejo polja.

Vse iderske rudne jame se zdaj razprostirajo za 800 sežnjev na dolgo, za 300 sežnjev na široko, in za 145 sežnjev na globoko. Štolna sv. Antona se odpira 1074 čevljev nad morjem, 18 čevljev više od mosta, ki je čez Idrico narejen. Šahta sv. Barbare je 122 sežnjev globoka, sv. Terezije 128, cesar Franciškova 145, Jožefova 123 in Ferdinandova 52 sežnjev. V globočini se razloči enajstero polje; polje sv. Ahacija je 33 sežnjev globoko, sv. Florijana 49, srednje 62, glavno 74, nadvojvodovo 82, vodno 91, Hauptmanovo 103, Karolovo 110, sv. Barbare 120 in Franciškovo 142 sežnjev. Šahte so vse z lesom okovarjene; rovi so iz perva tudi z lesom podslonjeni, poglavitne štolne pa so zdaj vse v jajčasto okrogli podobi podzidane.

Iderska živosreberna ruda je bila znajdena leta 1490; tako spričujejo novi dokazi, drugač se je terdilo za leto 1497. Kakor se sploh pripoveduje, je neki kmet novo leseno posodo postavil pod studenec, ki je izviral pod sv. Antona hribom, ondi kjer je zdaj cerkev sv. Trojice; zjutraj pa ta kmet najde neko svitlo tekočo stvar v posodi na dnu. Ker te stvari ne pozná, jo nese v Škofjo Loko srebarju kazat, pa ne pové, kje da jo je dobil. Vesel zvediti, da je drago rudo našel, se verne nazaj proti domu; na poti pa ga neki vojak, ki je bil bolj razumen; izpraša za njegovo skrivnost. Ta vojak je bil Andrej Perger, z nemškim primkom Katzanderle zvan, doma iz Grebinja na Koroškem. Tisti je spravil prvo rudarsko društvo skupaj, ki je začelo živo srebro dalje iskati.

Prvi rudarji so začeli svoje delo ondi, kjer se je bilo prvo živo srebro našlo, pod rožnim hribom; pa kmalo je tukaj dobiček pošel, tedaj so se obrnili na južno stran, in so jeli rov predirati, ki se še kliče sv. Antona štolna. Ker pa so za te rudarje stroški pretežki bili, so jame prodali drugemu društvu, pri katerem so bili krajnski, koroški in solnograški deležniki; Valentin Kutler, ki je bil iz Sol-

*) Iz novega gospod Hicingerjevega „Domačega koledarja“ za pokušjo. Vred.